

Seweryna Szmaglewska

De vrouwen van Birkenau

Met een voorwoord van Michal Citroen

Vertaald door Goverdien Hauth-Grubben

Alfabet Uitgevers

2025

1

Arbeit... Arbeit... Arbeit...

Het is een donkere nacht. In een barak – niet onderverdeeld in kamertjes of hokjes – slapen zo'n duizend vrouwen op wonderlijke stellages. Binnen is het pikdonker en de duisternis is vol van ademhalingen en uitwasemingen. Ook de dekens, die je als gevangene nooit bij daglicht te zien krijgt, lijken donker. Iedere vrouw wikkelt zich er zo strak mogelijk in en voelt dankbaarheid voor het beetje warmte dat haar uitgeteerde lichaam krijgt, maar onwillekeurig probeert ze tegelijkertijd te raden wat de vorige bestemming van die dekens is geweest, en ze walgt ervan. Op de harde ondergrond worden de gekromde lichamen gevoelloos. Een kort ontwaken, een plotselinge scheur in het filmdoek van nachtelijke dromen door het pijnlijke besef dat dit Auschwitz is. Je kruipt nog dichter tegen je slapende buurvrouw aan – blij als het een bekende is, verdrietig als het een vreemde is of zelfs een vijand. De slaap, die trouwe bondgenoot, daalt snel neer op de dodelijk vermoeide vrouwen en verdooft hun gevoelens. Wie kan, slaapt diep, als het ware gecondenseerd, door met haar hele zenuwstelsel rust in zich op te nemen. De nachten in het kamp zijn kort. En in die tijd moet je, terwijl je roerloos in de donkere diepte van de slaapkooien ligt, de vermoeidheid van de voorbije dag van

je afschudden en kracht vinden voor de volgende dag.

In de stilte van de slapende barak klinkt onafgebroken een waterval van veelstemmig gehoest. Soms schreeuwt een gevangene in haar slaap, waarbij ze angstig de Duitse woorden herhaalt waarvoor ze overdag zo bang is.

Geen van de slapende vrouwen hoort de lange fluitsignalen die op verschillende plaatsen in het kamp weerklinken om hen te wekken. Maar de interne gevangenenpolitie, die dag en nacht ijverig haar werk doet, komt al in actie. Het norske, dreinerige *Aufstehen!* galmt door de hele barak, blijft boven de slapende vrouwen hangen en wordt ondersteund door stokslagen tegen de planken van elke brits. Het is volslagen donker. Ergens in de diepte van de slaapkooien klinkt een gedempt gekreun. Een van de vrouwen is wakker geworden en heeft voor de eerste keer deze nacht haar pijnlijke lichaam bewogen. Het wakker worden is het zwaarste moment – of je nu net pas in het kamp zit en de eerste dagen vol wanhoop elke ochtend opnieuw de pijnlijke schok beleeft, of dat je hier al langer bent, heel lang, terwijl elke ochtend je eraan herinnert dat je niet genoeg kracht hebt om weer aan een dag als alle vorige te beginnen. Het kwellende *Aufstehen!* klinkt voortdurend, ten slotte maakt de nerveuze stem van de nachtwacht zich los van het Duits, waarin ze alleen dit ene, verkeerd uitgesproken woord kent, om over te schakelen op het Pools, waarin ze zich vloeiend en vrij kan uitdrukken: ‘Opstaan, gore smeerlappen, verdomde intelligentsia, opstaan! *Loos! Aufstehen!*’

De knuppel beperkt zich deze keer niet tot de planken, maar reikt verder, raakt de slapende vrouwen op voeten, armen en hoofden. Er komt beweging in de barak. Gehoorzaam staan de vrouwen op, in het donker tasten hun handen naar hun schoenen die ze onder de strozak hebben verstopt. Elkaar aan-

* *Aufstehen!* – Opstaan!

† *Loos! Aufstehen!* – Vooruit! Opstaan!

stotend trekken ze de kledingstukken aan die ze voor de nacht hebben uitgedaan. Ze komen tevoorschijn gekropen uit de holen in de muur, die qua bouw aan catacomben doen denken, en beginnen de smalle doorgangen te vullen, waar het toch al krap is. Een barak kan zoveel mensen alleen herbergen als die zich ophouden op de stellages, die kooien worden genoemd ('boxen' bij de mannen). Als ze naar beneden komen en op de grond staan, is er nauwelijks genoeg ruimte. Maar de barak is geen oord waar de gevangenen zich overdag ophouden. Ze slapen hier alleen maar en gaan vlak na het weksignaal naar buiten om pas 's avonds terug te keren.

In 1942 is Birkenau (zoals Auschwitz II wordt genoemd) een moerassig terrein, omheind met elektrische draden. Er zijn geen wegen, geen paden tussen de barakken, in het hele kamp is er geen water en ook (overigens tot aan het einde) geen riolering. Overall liggen er vuiligheid, uitwerpselen en afval te stinken en te rotten. Je ziet geen enkele vogel laag over Birkenau vliegen, al zouden de gevangenen tijdens de urenlange appels genoeg tijd hebben om ernaar te kijken. Geleid door hun reukzin of hun instinct mijden de vogels deze plek. Birkenau bestaat officieel niet. Het wordt in geen enkel adresboek vermeld. De bouwwijze van dit kamp laat zien dat het niet de bedoeling was om hier mensen langere tijd vast te houden. Het is een soort wachtkamer voor de crematoria, bedoeld voor twintig- tot dertigduizend mensen.

Het ontstaan ervan verliep als volgt: op een met prikkeldraad omheind stuk grasland werden in de winter van 1941-1942 twee identieke complexen opgesteld met elk vijftien bakstenen en vijftien houten barakken. Er werden geen vloeren in gelegd en ook geen verdiepingen of plafonds aangebracht, er kwam alleen een dak op, waardoor de sneeuw ongehinderd naar binnen dwarrelde. Op de poortdeuren hingen metalen bordjes met het opschrift *PFERDESTÄLLE* * en met instructies voor het geval dat

* *Pferdeställe* – paardenstallen.

de paarden mond-en-klauwzeer zouden krijgen. Deze bordjes bleven in veel barakken tot op de laatste dag hangen. Net als de ijzeren ringen die ter hoogte van een paardenhoofd aan de muur waren bevestigd.

In dit deel van het kamp nam de dood eerder zijn intrek dan de mensen dit deden: een groot deel van de gevangenen die uit Auschwitz waren gekomen voor de bouw ervan, bezweek tijdens het werk en stief in de modder van Birkenau.

Aanvankelijk was een houten barak voor de Poolse gevangenen niet toegankelijk, zodat het jaar 1942 in Birkenau verbonden is met het beeld van bakstenen barakken. Voor wie de inwendige structuur van een bakstenen barak bekijkt, is het niet moeilijk om zich voor te stellen hoe het er oorspronkelijk heeft uitgezien. Vier rijen paardenboxen strekten zich daar uit: kleine stallen zonder plafond en zonder eigen buitenmuren, van elkaar gescheiden door dunne, twee meter hoge muurtjes. Het schaarse licht viel naar binnen door vier dakraampjes en door raampjes in de buitenmuren. De twee middelste rijen muurtjes grensden aan elkaar en de twee buitenste lagen tegen de lange zijden van de barak aan. Op die manier ontstonden er tussen de boxen twee smalle doorgangen voor de stalknecht, die bij het doorlopen aan weerskanten boxen met paarden had. In elke bakstenen barak waren er meer dan vijftig van die boxen.

De manier waarop deze stallen voor mensen werden verbouwd, was heel eenvoudig: in elke scheidingsmuur werden twee houten steigers ingemetseld, eentje helemaal bovenaan, op twee meter hoogte, de andere één meter lager. Deze steigers werden gemaakt door telkens twee deuren, afkomstig uit naburige huizen, door middel van balken met elkaar te verbinden. Op die manier ontstonden er in elke box drie slaapkooien: de eerste direct op de grond, de tweede één meter hoger, de derde op een hoogte van twee meter. Dat wil zeggen dat er in elke barak meer dan honderdvijftig slaappleatsen zijn. Op elke slaappleats passen twee strozakken die (volgens voorschrift op de dag dat ze nieuw zijn) zijn gevuld met vier kilo houtkrullen

of riet uit nabijgelegen vijvers. Op zo'n ligplaats slapen tussen de zes tot tien personen, en dat betekent dat er op een oppervlak dat op één paard was berekend nu achttien tot dertig personen zijn ondergebracht. In tijden van grote instroom bevinden zich soms meer dan twaalfhonderd mensen in één barak (dat wil zeggen in één ruimte). Vanbinnen lijkt een barak op een enorme kippenstal of een konijnenhok. De onderste kooien zijn het ergst. Het trekt er vochtig en koud op en op regendagen is in de doorgangen de bodem zo modderig en vertrapt dat je schoenen erin blijven steken. Het is er donker; tientallen benen schermen steeds het schaarse licht af dat in de barak naar binnen valt. Nooit kun je er rechtop zitten, want de kooien zijn laag. 's Nachts vallen hele hordes ratten de onderste slaappleatsen aan. De middelste kooien zijn even krap, maar wel iets minder donker. Het komt weliswaar regelmatig voor dat het hoofd van een slapende vrouw wordt geraakt door een modderige schoen van iemand die naar de bovenste ligplaats klimt, maar de strozakken zijn hier tenminste droog. In de bovenste kooien is het licht en er is voldoende lucht. Hier kun je niet alleen rechtop zitten, maar ook knielen of zelfs staan. En al worden op regenachtige dagen de voordelen ervan tenietgedaan door het simpele feit dat er gaten in het dak zitten, toch gelden ze als de beste. In de bakstenen barakken is geen verlichting, dus als de gevangenen 's avonds terugkeren van het werk klimmen ze in het donker in hun 'catacomben', zoeken ze in het donker hun deken en kleden ze zich in het donker uit. En wat is het moeilijk om als je geen levensmiddelenpakketten krijgt een kaars te kopen bij een medegevangene die in het magazijn werkt. Hoe vaak moet je niet afstand doen van brood of margarine om eindelijk 's avonds, met een kaarsje naast je, je hemd uit te trekken en in het kaarslicht luizen te vangen. Er zijn vrouwen die dit zonder licht doen, op de tast, maar ze beperken zich tot het vangen van de grote luizen en laten kleinere exemplaren en neten in leven.

In de diepte van de donkere hollen, als in kooien met meer-

dere verdiepingen, bij het zwakke licht van de hier en daar brandende kaarsen, zitten naakte, vermagerde gestalten, ineengedoken, blauw van de kou, over een stapeltje smerige vodden gebogen, hun kaalgeschoren hoofd tussen hun schouders getrokken, met hun dunne vingers insecten te vangen, om ze vervolgens zorgvuldig plat te drukken op de rand van de slaapkooi – dat is het beeld van een barak in 1942. Het ondergoed is smerig. Bij gebrek aan water wordt het niet gewassen, maar alleen van luizen ontdaan.

De vrouwen vechten tegen het vuil. Ze ontwikkelen speciale systemen, die worden verbeterd en vervolgens door iedereen overgenomen. Maar het gevecht is zinloos. Want, zoals eerder al gezegd, in één kooi slapen meerdere vrouwen naast elkaar. Zelfs als ze na ontelbare inspanningen de dekens en hun kleding van luizen hebben ontdaan en hun slaappleaats redelijk schoon is, is alle moeite voor niets zodra er in de barak *Zugang** uit een andere barak komt. Als zij luizen meebrengen, als zij de in het kamp wijdverspreide schurft meebrengen, worden al snel alle vrouwen die onder dezelfde deken slapen getroffen door deze plaag. En dan begint alles weer van voor af aan.

Tussen de stellages van de slaappleaatsen door drijft de nachtwacht samen met de barakoudste en de zaaloudsten de vrouwen met handen en stokken in de richting van de deur. De dichte menigte verplaatst zich langzaam en onwilling, talmt met naar buiten gaan, de vochtige, koude nacht in. Half slapend, half bewusteloos schuifelen ze voorwaarts, hoofd aan hoofd, schouder aan schouder. Ze kunnen niet zien wie er onder de laag donkere vodden naast hen loopt. Vanaf de drempel is al het geklos van ontelbare voeten door de vertrapte modder te horen. Het licht van de sterren en de maan, afgezwakt door het schijnsel van de prikkeldraadafrasering rond het kamp, verlicht de gebogen silhouetten van de

* *Zugang* – hier: een of meerdere pas in het kamp aangekomen gevangenen.

vrouwen, die moeizaam hun met vodden omwikkelde voeten uit de modder trekken.

Sommige gezichten worden in dit licht heel even zichtbaar, om vervolgens weer snel te verdwijnen in de schaduw van de nacht. De gelaatstrekken van sommigen zijn van een volmaakte stilte en een wonderlijk mooie rust, alsof die vrouwen al eerder zijn gestorven en hun gezicht is verstart in een stomme uitdrukking van droefheid. Hen vergeet je nooit meer. Anderen hebben gezichten die vertrokken zijn van razernij, drift, woede. Hen zou je het liefst onmiddellijk vergeten.

Wie zich sterk genoeg voelt, wie geen gezwollen benen heeft, kan nog voor het ochtendappel op zoek gaan naar water. Overal in het vrouwenkamp van Birkenau is in deze periode het water schaars. De keuken en de desinfectiebarak, die altijd vol is met nieuwelingen, kun je beter niet betreden als je wilt voorkomen dat je botten worden gebroken door de stok van een SS'er. Het water voor tienduizenden mensen komt uit één enkele kraan achter de latrine, die het 's ochtends meestal doet, nog voor het fluitsignaal voor het appel. (Zelfs als er soms overdag water uit komt, heb je daar niets aan als je buiten het kamp aan het werk bent.) Als je vroeg genoeg opstaat, als je het geluk hebt dat er juist die dag water uit de kraan komt, als je erin slaagt om door een menigte van honderden of duizenden vrouwen te dringen, als het je lukt om uit te wijken voor de stok van een kapo, die zelfs hier uit een aangeboren liefde voor orde klappen uitdeelt, dan zal het je misschien lukken om in een kom een kwart liter water op te vangen. Nu kun je, als je het in de onstuimige menigte tenminste niet vermorst, ermee doen wat je wilt: drinken, je kleren ermee wassen of ook jezelf.

Door de modder, waar ze tot aan hun enkels in wegzakken, slepen gestalten zich voort in de richting van de latrine of weer terug, verlicht door het witte schijnsel van de lampen aan de betonnen palen. Zo nu en dan valt een van de vrouwen en probeert tevergeefs op eigen kracht weer op te staan. En zo, al vallend en opstaand, wordt ze steeds zwakker, tot een pijnnaan-

val haar dwingt om te blijven liggen. Spookachtige gedaanten liggen hier overal. Iemand kermt. In het zwakke licht is niet duidelijk wie dood is en wie om hulp roept.

Intussen beginnen de barakoudste en de zaaloudsten de gevangenen op te stellen voor het appel. Ze hebben meestal geen idee van drillen en soms ook niet van rekenen, zodat het opstellen en tellen buitengewoon lang duurt. In de tussentijd wordt er koffie uitgedeeld, het enige ontbijt voordat de werkdag begint. Gretig grijpen de verstijfde handen naar de blikken kommetjes met op de bodem een beetje zwarte vloeistof. Er komt al geen damp meer vanaf, maar de trillende lippen zoeken naar een sprankje warmte, de handen proberen zich aan het kommetje te warmen.

De sterren beginnen te verbleken, maar in het oosten is nog geen morgenrood te zien. Nadat de gevangenen voor hun barak zijn geteld, beginnen de zaaloudsten de zieken die koortsig zijn of verzwakt door dysenterie, weg te voeren en hen op krukjes of op de grond te laten plaatsnemen. Ten slotte dragen ze de stervenden naar buiten om hen voor de barak te leggen zodat ze geteld kunnen worden. Deze bewusteloze gestalten, op de vochtige aarde uitgestrekt en met modderige dekens toegedekt, trekken de aandacht van de gezonde vrouwen, die nog maar net in het kamp zijn. Iemand zegt zacht: ‘Dat is mevrouw Pietkiewicz die ze daar dragen, de vrouw van een kapitein uit Rawa Mazowiecka. Ze zal het niet lang meer maken. En daar ligt mevrouw Zahorska, een schrijfster. De intelligentsia verdraagt dit allemaal het slechtst. Daar zit dokter Garlicka, een gynaecologe uit Warschau, en naast haar mevrouw Grocholska van de Poolse radio.’

Wegkijken is niet mogelijk, want voor de andere barakken zie je overal hetzelfde. Je móét wel kijken en denken aan de onvermijdelijke koorts waar niemand aan ontkomt. Iemand fluistert, alsof ze tegen zichzelf praat: ‘Het is maar goed dat Auschwitz geheimgehouden wordt, dat de kinderen niet weten hoe hun moeders hier aan hun eind komen.’

Uit het donker van de nacht duiken geleidelijk de barakken op, net als de vrouwen die daarvoor in rijen van vijf staan opgesteld. De nevel uit de omliggende moerassen heeft alles verborgen wat je aan de andere kant van het prikkeldraad zou kunnen zien, heeft het geabsorbeerd en aan het zicht onttrokken. Hij heeft het hele kamp omhuld en zo de illusie van een eenzaam eiland gewekt. Maar nu zie je voor de barakken duizenden mensen staan, terwijl er aan de andere kant van het prikkeldraad wijd en zijd niemand te bekennen is. Boven het crematorium laaien zo nu en dan vuurrode vlammen op. Het besef van de leegte en het verlies begint langzaam door te dringen, samen met de ochtendnevel, die tot bij het prikkeldraad komt, vechtend tegen het licht. Aan het prikkeldraad gloeit hier en daar een bloedrode lamp die getuigt van een dodelijk voltage. Het is als een signaal, een lokaas. De aanblik ervan stemt nerveus. En daar maakt zich van het complex van donkere barakken een stipje los en begeeft het zich traag naar dat licht. Vanuit de verte zie je nauwelijks dat het een mens is. Als gehypnotiseerd door een vreemde wil waaraan ze volledig is overgeleverd, loopt de gestalte langzaam verder zonder achterom te kijken, zonder ook maar even te blijven staan. Het prikkeldraad, dat gelijkmatig tussen de betonnen palen is gespannen en elektrisch wordt verlicht, ziet eruit alsof het bedekt is met rijp.

Tussen het prikkeldraad en de greppel, die rond het hele terrein loopt, is een smalle strook land, misschien een halve meter breed, die nooit door iemand wordt betreden.

De grond in het kamp is verkorst en hard door de duizenden voeten die hem de hele tijd vertrappen, maar hier, op deze smalle strook, groeit gras dat elke ochtend met frisse dauw is bedekt, en in de winter ligt er smetteloos witte sneeuw waarin nooit voetsporen te zien zijn. Deze strook land wacht op al degenen die betwijfelen of de vrijheid ooit zal komen, op degenen die over dit smalle, ongerepte pad voor altijd willen vertrekken. De donkere vrouwengestalte is al heel dichtbij; ze loopt over

een bruggetje van opgeworpen aarde en blijft staan onder de brandende rode lamp. Ongetwijfeld hoort ze al het zingen van de draden, waarin constant iets ruist, iets rinkelt, iets gonst. Ze steekt haar handen omhoog en laat zich vallen. Het schot van de wachttorens klinkt op het moment dat haar lichaam in het prikkeldraad blijft hangen. Overal is het stil. Het ochtendappel is nog niet afgelopen. Niemand is haar achternagegaan om haar te redden, om haar zelfmoord te verhinderen. Wie haar zonder het bevel van een ss'er naar die dodelijke strook zou zijn gevolgd, zou door een kogel zijn gedood. Ook in andere delen van het kamp klinken schoten, wat wijst op nog meer zelfmoorden. De ochtendkou begint nu ondraaglijk te worden. Zo ver het oog reikt, langs het hele kamp, staan er gestalten in de nevel die zich krommen, op de grond stampen of springen om warm te worden.

Intussen komt de barakoudste met het slechtst denkbare nieuws: 'Het aantal klopt niet.' (In 1942 was er vrijwel nooit een appel waarbij het aantal klopte.) De barakoudste telt verder, de ss-vrouwen controleren het resultaat en maken vervolgens een rondje langs het prikkeldraad om het aantal doden erbij op te tellen. Tegelijkertijd zoekt een groep ijverige kapo's en *Oberkapos*^{*}, met de *Lagerälteste*[†] aan het hoofd, naar de gevangenen die niet op het appel zijn verschenen. Binnen drie kwartier, soms een uur na het vaststellen van het tekort, slagen ze erin om uit verschillende donkere nachtelijke schuilplaatsen, uit verlaten hoekjes achter de barakken, uit de latrines, geulen en kuilen alle schepselen tevoorschijn te halen die alleen nog maar rustig wilden sterven, die met de rest van hun afnemende krachten een afgezonderd hoekje hebben gezocht om hun laatste adem uit te blazen. Nu worden ze gevonden en uit hun schuilplaatsen gesleurd. En weer moeten ze aantreden voor het appel. Na te

* *Oberkapo* – baas van de andere kapo's (gevangene).

† *Lagerälteste* – kampoudste (gevangene).

zijn gepord en uitgescholden voegen ze zich in de rijen bij de andere gevangenen.

Een van die arme stakkers kan zich niet herinneren in welke van de vijftien gemetselde barakken ze is ondergebracht en waar ze moet gaan staan. Ze kan haar nummer noch haar naam noemen, want haar bewustzijn wordt vertroebeld door een ernstige ziekte. (In 1942 waren de nummers nog niet op de onderarmen getatoeëerd.)

Het hele kamp staat nog steeds op appel, de verkleumde vrouwen vragen God om ervoor te zorgen dat de zieke eindelijk door iemand wordt herkend. Er komt geen enkele gedachte bij hen op, ze wrijven alleen maar met hun handen over hun afgekoelde lichaam.

Het geroezemoes dat vanuit het mannenkamp tot hier doordringt, wijst erop dat de mannen zich al opmaken om naar het werk te gaan. En inderdaad verschijnt op de weg tussen de twee onder stroom staande hekken een groepje gevangenen. In de nevel, waarin nauwelijks iets te onderscheiden valt, klinkt zachte muziek. De vermagerde gestalten in gestreepte kampkleding gaan op in de grijze omgeving en vormen een merkwaardig treurig contrast met de vrolijke melodie. Ze lijken meer op nevel dan op mensen, zoals ze daar dicht bijeen in de kou staan te spelen, ook al is de dag nog niet begonnen. Op dat moment gaat aan de andere kant de poort van het mannenkamp open en compacte colonnes komen naar buiten. Bij een wachthuisje aan het einde van de weg staan SS'ers te wachten. De mannen lopen in de maat met de gespeelde muziek. Een opletten de kapo met een gele mouwband roept met luide stem: *'Links! Links! Links – und links!'*

De mannen lopen kalm en berustend, als willoze geesten, zonder bezieling – en zonder protest. De eersten zijn al in de buurt van de SS'ers, en door de poort komen steeds nieuwe naar buiten.

Nu rukt de kapo zijn muts van zijn hoofd, schreeuwt naar de voorbijlopende colonne: *'Mützen ab!'* – en met grote passen

loopt hij in de richting van de ss'ers. De aanblik van de geschoren hoofden van deze weerloze mannen, die gedisciplineerd langs een handvol gewapende Duitsers marcheren, heeft bijna iets beschamends. En er is iets pijnlijks aan de houding van de kapo die zich meldt, terwijl hij in de houding staat, zijn muts tegen zijn gestreepte broek geklemd. De tweede poort gaat open en de colonne marcheert naar buiten om plaats te maken voor de volgende. En weer hetzelfde, weer een kapo, weer rijen van vijf, weer *'Links!* Alle mannen zijn even mager en smerig, allemaal houden ze hun kaalgeschoren hoofd even bewegingloos, allemaal klemmen ze hun handen strak tegen hun broek. Het mechanische van hun bewegingen is angstaanjagend. Ze lopen daar als één groot dood leger dat deelneemt aan een parade. Er blijven steeds nieuwe gevangenen komen, je zou ze gemakkelijk kunnen tellen, steeds in vijftallen. Duizend, tweeduizend, tienduizend mannen zijn al voorbijgelopen, en ze blijven maar komen. Als je vader, je man of je zoon daarbij zou zijn, zou je hem niet herkennen, zoveel lijkt de broze gestalte van een oude man op die van een jonge vent, en een jongen heeft net zo'n gegroefd gezicht als een oude man. Allemaal maken ze dezelfde stijve en levenloze indruk. En ze blijven gestaag doorlopen langs het spelende orkest, langs de ss'ers en het wachthuisje, de poort uit, voorbij het prikkeldraad, naar het veld.

De sterren zijn allang verbleekt, de hemel is grauw geworden, in het oosten verschijnen de eerste roze ochtendstralen en ze roepen de pijnlijke gedachte op dat uitgerekend daar, noord-oostelijk van hier, dat daar Warschau is, dat daar thuis is, dat daar de dierbaren zijn. Wie van hen zal ooit de geheimen van Auschwitz doorgronden?

Het wordt overal steeds lichter, elk voorwerp tekent zich nu duidelijk af, de nevel is volledig verdwenen en heeft het zicht op de uitgestrekte weiden vrijgegeven. De roze weerkaatsing van het morgenrood kleurt met een delicaat randje de roerloze gestalte van de dode vrouw die in het prikkeldraad hangt. Haar opgestoken rechterarm zit vast en is zo blijven hangen, uitge-

strekt naar de hemel in een smekend of bezwerend gebaar. Haar hoofd, dat krachteloos achterover hangt, laat een meisjesachtig gezicht zien, blauw aangelopen door de elektrische schok.

De stilte van het vrouwenkamp, dat is verward tot roerloze groepen die op appel staan, wordt ten slotte doorsneden door het zo vurig gewenste fluitsignaal, waarna er een algemeen, veelalig geroezemoes losbarst. Het is het moment waarop het kamp wordt verlaten, het moment van onbeschrijflijke herrie. De hees geworden kapo's en *Anweiserinnen** lopen voortdurend rond en drijven de vrouwen bijeen. Boven het kabaal uit klinkt onophoudelijk hondengeblaf. Bij de poort wachten SS'ers met herdershonden om de colonnes naar het werk te begeleiden.

Er is in het kamp een groepje van ongeveer tien personen dat nooit de poort uit gaat en dus ook nooit de onaangenaamheden ervaart die verbonden zijn met het werken op het veld. Het is hun taak om de *Lagerstraße*† schoon te vegen. Voor dit werk verantwoordelijk is Monika Galicyna, naar het schijnt de enige Poolse die in deze periode de functie van Anweiserin vervult. De rode band om haar mouw is het symbool van haar macht. 'Bij Monika' proberen die vrouwen terecht te komen die op geen enkele manier meer in staat zijn om zwaar werk te verrichten. Elke ochtend na het appel gaat Monika met haar groepje naar een schuur om gereedschap te halen. Op weg daarheen voegt zich de ene na de andere bij hen en smeekt ze de Anweiserin met haar blik om te mogen blijven. Monika stuurt niemand weg. Haar groepje is dan ook altijd te groot. Samen met de vrouwen gaat ze het gereedschapsschuurtje binnen en daar, terwijl ze uit het raam kijkt, staat ze hun toe onder het dak te schuilen en op te warmen – zo lang mogelijk. Pas als ergens vlakbij een SS-uniform verschijnt, zegt Monika: 'We gaan naar buiten.'

* *Anweiserin* – opzichtster (gevangene).

† *Lagerstraße* – kampstraat.